

KELIONĖ SU TEOFILIUMI (2017-ųjų birželis)

Teofilus Matulionis ir Vilnius

Birželio 25-ąją Vilnius sulauks daugybės piligrimų, atvykstančių į istorinę ir pirmąją beatifikaciją Baltijos šalyse. Arkivyskupas Teofilus Matulionis, kadaise mėginęs įstoti į Vilniaus kunigų seminariją, bet negalėjęs dėl lotynų kalbos trūkumo atestata, tądien popiežiaus pasiuntinio kardinolo Angelo Amato lūpomis, skambant tai pačiai lotynų kalbai, bus paskelbtas Visuotinės Bažnyčios kankiniu ir palaimintuoju. Kiti mūsų tautos šventieji – šv. Kazimieras Jogailaitis ir pal. Jurgis Matulaitis – labai artimai susiję su Vilniumi, jis buvo svarbi jų gyvenimo stotelė. Nebūtų jie savimi be Vilniaus, ir Vilnius nebūtų toks patrauklus be šventųjų. Arkivyskupas Teofilus Vilniuje irgi ne prašalaitis. Nors ir neteko jam ilgėliau šiuo miestu pasidžiaugti, Vilniaus dvasia juntama jo šventume.

Ilgiausiai, beveik metus, Vilniuje garbingajam kankiniui Teofiliui teko gyventi ne klebonijoje ar vyskupo namuose, bet KGB vidaus kalėjime, tamsiame rūsyje, uždarytam mažai vėdinamoje kameroje su daugeliu nuteistųjų prie Lukiškių aikštės. 1946 m. gruodžio 18 d. suimtas Kaišiadoryse ir įkalintas Vilniuje, jis buvo aršiai ir vos ne kasdien tardomas vyr. leitenanto Nikolajaus Golicyno, kol 1947 m. spalio 17 d. gautas įsakas išvežti Matulionį iš Vilniaus į Vladimiro kalėjimą Rusijoje.

Vilniaus KGB rūmai – vienintelis kalėjimas Lietuvoje, kuriame Teofiliui teko kalėti ir liudyti tikėjimą, visi kiti – apie 10 jo praeitų kalėjimų ir lagerių – buvo Rusijoje ir Baltarusijoje. Tad Vilniaus miestas Teofiliui Matulioniui buvo jo kankinystės liudijimo miestas. Simboliška, jog vyskupo herbe vaizduojami trys kryžiai, turėję reikšti jo mokslus, kunigystę ir vyskupystę, vėliau tapo trijų įkalinimų ženklu. Pačiame Vilniaus centre, ant vienos iš aukščiausių viršukalnių, iš tolo šviečia Trys Kryžiai, menantys pranciškonų kankinystės vietą. Taigi Trys Kryžiai yra ir Vilniaus, ir Teofiliaus simbolis. Ši beatifikacija bus pagarbos ženklas ne tik Teofiliui, bet ir visiems mūsų kankiniams ir ypač XX amžiaus ideologijų aukoms – Panerių ir Tuskulėnų kankiniams, kuriems gražusis Vilnius tapo kančių vieta.

Nuo seno Vilnius vadinamas daugelio kultūrų, religijų ir tautų miestu-kryžkele. Jis buvo vokiečių, žydų, rusų, gudų, lenkų, lietuvių sugyvenimo, kūrybingo bendrabūvio pavyzdys. Tokiu atvirumu kitiems ir darniu sugyvenimu pasižymėjo ir arkivyskupas Teofilius, kuriam teko tarnauti skirtingų tautų tikintiesiems, bet pavyko išvengti tautinių ar ideologinių ginčų norint primesti savo viršenybę. Jis gerbė ir uoliai gynė prigimtines žmogaus teises, gebėjo ugdyti krikščionišką laisvę, nes pats buvo laisvas, todėl ir pavojingas sovietinei santvarkai. Į prievartą ar neteisingumą savo atžvilgiu jis atsakydavo kryžiaus, o ne kalavijo kalba: per crucem ad astra – per kryžių į žvaigždes.

Gražūs ryšiai Teofilių siejo su Vilniuje gyvenusiais šventaisiais. Šventuoju Kazimieru jis žavėjosi, ypač skleidė ir pats puoselėjo jo brangintą skaistumo, tyrumo dorybę, kvietė lietuvius melstis šventajam Kazimierui, nes, anot Matulionio, jis savo tautiečius geriau išklauso. Ne kartą lankėsi Vilniaus katedroje, meldėsi prie šventojo karalaičio karsto, aukojo šv. Mišias. Šventojo karalaičio Kazimiero iškilmėje 1900 m. kovo 4 d. Peterburge Teofilius buvo įšventintas kunigu – įšventintas to paties vyskupo Karolio Niedziałkowskio, kuris suteikė kunigystės šventimus ir Jurgiui Matulaičiui.

Vilniaus arkikatedroje amžinojo poilsio yra atgulęs ir Teofiliaus Matulionio Peterburgo laikų bendražygis, nominuotasis Vilniaus arkivyskupas Janas Cieplakas, kuris, kaip ir Teofilius, daugel metų darbavosi Rusijos sostinėje Peterburge ir vadovavo vyskupijai pačiame bolševikų revoliucijos įkarštyje, nepasidavė valdžios spaudimui kurti parapijų valdymo komitetus bei atiduoti bolševikams bažnytinį inventorių, mat revoliucijai įvykdyti reikėję materialinių išteklių. Galima teigti, jog vyskupas Cieplakas buvo Teofiliaus mokytojas ir pavyzdys, kaip elgtis bolševikų prievartos ir kvailybės atžvilgiu. Jiedu drauge su kitais Rusijos kunigais buvo viešai teisiami Maskvoje 1923 m. kovą. Tąsyk vyskupui Cieplakui paskirta mirties bausmė, ir tik įsikišus tarptautinei bendruomenei jis išsiųstas iš Rusijos; trumpai pabuvęs Lenkijoje, išvyko į JAV lankyti emigrantų bendruomenių, apšviesti išeivijos, koks blogis siautėja Sovietų Sąjungoje. 1926 m. JAV persišaldęs mirė, prieš tai 1925 m. nominuotas Vilniaus arkivyskupu metropolitu, tačiau vyskupijos perimti nespėjęs. Palaidotas Vilniaus arkikatedroje, 1952 m. pradėta arkivyskupo beatifikacijos byla.

Su palaimintuoju Vilniaus vyskupu Jurgiu Matulaičiu vyskupas Teofilius greičiausiai buvo asmeniškai susitikęs ir bendravęs Peterburge, nors to nėra užfiksuota prisiminimuose. XX a. pradžioje kunigas Jurgis darbavosi Peterburgo dvasinės akademijos profesoriumi, vicerektoriumi, o kunigas Teofilius – Šv. Kotrynos bažnyčios vikaru, rūpinosi darbininkų sielovada. Vienas kitą tikrai turėjo pažinoti, mat kunigas Pranas Bučys savo laiške Jurgiui Matulaičiui mini kunigą Matulionį,

daug nepasakodamas apie jį. Šių šventų vyrų ne tik pavardės, bet, svarbiausia, tikslai buvo panašūs, ypač meilė kryžiui ir rūpestis dėl socialinių problemų.

Negalima nepaminėti ir nuoširdžios vyskupų Teofiliaus Matulionio ir Mečislovo Reinio draugystės. Taip, draugystės, nes, pavyzdžiui, 1944 m. vasario 5 d. vyskupas Matulionis dalyvavo Mečislovo Reinio 60-mečio gimtadienyje Vilniuje. Juos sieja daug panašumų... Pirmiausia abu jungia kankinystė dėl Kristaus, tardymai ir kalėjimas Vilniaus KGB vidaus kalėjime, Vladimiro kalėjimas, iš kurio arkivyskupas Reinys gyvas nesugrįžo. Abu buvo susiję ir su Daugailių parapija, nes arkivyskupas Reinys iš ten kilęs, o Matulionis vėliau atsikraustė, tačiau ten subrendo jo pašaukimas, ten žengė pirmuosius kunigystės žingsnius. Abu juos jungia ir Dievo Gailestingumo pamaldumo sklaida.

Garbingasis Teofilius Matulionis gali būti pagrįstai laikomas Dievo Gailestingumo pamaldumo platintoju. Dar būdamas Kaune jis užsakė vieną pirmųjų Vilniaus Dievo Gailestingumo paveikslų kopijų su lietuvišku užrašu „Jėzau, pasitikiu Tavimi“. Šis paveikslas vėliau kabojo jo asmeninėje koplyčioje Kaišiadorių kurijoje, prie jo meldavosi ir aukodavo šv. Mišias. Vėliau, areštavus arkivyskupą, paveikslas pateko į Kaišiadorių katedrą. 2016 m. švenčiant Gailestingumo jubiliejų ir įrengus Gailestingumo koplyčią paveikslas išstatytas pagrindiniame koplyčios altoriuje. Labai tikėtina, jog Matulionis buvo asmeniškai susitikęs su pal. Mykolu Sopočka, nes tuometinis Kaišiadorių vyskupijos generalvikaras prelatas Juozapas Labukas buvo šio kunigo bendramokslis Vilniaus seminarijoje ir bendradarbis Vilnijos krašte. 1943 m. birželio 6 d. vyskupas Matulionis, iš Kaišiadorių rašydamas nuoširdų laišką savo draugui kunigui Vincui Dainiui, įdėjo Dievo Gailestingumo paveikslėlį, platindamas šį pamaldumą: Siunčiu Jums Viešpaties Gailestingumo paveikslėlį – šaukitės į Dievo Gailestingumą, kuris Jus apsaugos.

Vilniaus grožis ir dvasia savo giliausiomis šaknimis remiasi į Aušros Vartų Gailestingumo Motinos paveikslą, kurį taip mylėjo ir myli tūkstančiai vilniečių, kurį eilėmis vainikavo poetai Adomas Mickevičius ir Maironis. Aušros Vartų paveikslą savo pirmojoje enciklikoje minėjo popiežius Pijus XI, didis lietuvių draugas, kuris 1929 m. kanauninką Teofilijų paskyrė vyskupu, o vėliau susitikęs pavadino jį didvyriu. Pats vyskupas Teofilius ypač brangino Marijos Gailestingumo Motinos titulą ir netgi laiškuose platino Dievo Gailestingumo Motinos noveną. Ne kartą vyskupas meldėsi prie stebuklingojo paveikslo, bet ypač jautrus apsilankymas Aušros Vartuose įvyko 1956 m. gegužės 6 d. Po 10 metų, praleistų Rusijos Vladimiro kalėjime ir Potmos neįgalųjų namuose, praradęs sveikatą ir išsilgęs Lietuvos, jis traukiniu iš Maskvos grįžo į Vilnių ir pirmiausia iš stoties nukeliavo į Aušros Vartus. Šv. Mišių dėl nusilpusios sveikatos negalėjo aukoti, tačiau paprašė vietinį

kunigą išklaudyti jo išpažinties. Tik pasisveikinęs su Motina Marija, padėkojęs jai ir atlikęs išpažintį, jis įžengė į naują savo gyvenimo kelionės etapą.

Tad Vilniuje Teofilius tikrai yra savas ir nesiliaujantis stebinti, kaip ir pats Vilnius. Gražu ir prasminga, kad Vilniaus mieste, kur du kartus buvo skelbiama Lietuvos laisvė, už kurią paguldė gyvybę daugelis mūsų piliečių, birželio 25-ąją sulauksime kiek kitokio skelbimo. Palaimintuoju ir kankiniu bus skelbiamas tasai, kurio gyvenimas mums padeda vertinti laisvės dovaną, ne tik valstybės, bet ypač Dievo vaikų laisvės dovaną.

Kun. Marius TALUTIS
(„Artuma“ 2017/6)